

Siyasal ve kültürel yazıları *Orhun, Altın Işık, Azerbaycan Yurt Bilgisi, Türk Dili, Türk Kültürü, Türk Edebiyatı, Kubbealtı Akademi Mecmuası* gibi dergilerde ve *Orta Doğu, Tercüman, Türkiye gazetelerinde* yayımlanmış, 1974-1975 yıllarında *Orta Doğu* gazetesinde çıkan yazıları *Milliyetçiler Korkmayınız Birleşiniz* adıyla bir araya getirilmiştir (Ankara 1976). Akademik çalışmaları dolayısıyla Türkiye Millî Kültür Vakfı, Aydınlar Ocağı ve Milletlerarası Türkoloji Kongresi gibi kuruluşlar tarafından şeref armağanıyla taltif edilmiş, *Türk Kültürü Araştırma Dergisi* (XXVIII/1-2, Ankara 1991), *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* (XXXIV, İstanbul 2006), *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi* (II/4, Aralık 2005, e-dergi) gibi dergiler onun için armağan ve hâtırâ sayıları yayımlamıştır.

Eserleri. 1. *Türk Dil Bilgisi* (İstanbul 1958, genişletilmiş 2. bs. 1962; Sofya 1967; İstanbul 1972). Türkiye üniversitelerinde temel Türkçe dil bilgisi kitabı olarak uzun yıllar okutulan eser halen önemini korumaktadır. Ayrıca eğitim enstitüleri, yüksek okullar ve temel bilim fakültele-ri için hazırlanarak aynı adla basılmıştır (İstanbul 1972, 1977). 2. *Türk Dili* (Millî Eğitim Bakanlığı tarafından liseler için ders kitabı olarak, İstanbul 1976, 1977). 3. *Türk Dili* (yaygın yüksek öğretim kurumu için, Ankara 1977, Mehmet Kaplan ve Faruk K. Timurtaş ile birlikte). 4. *Üniversiteler İçin Türk Dili* (İstanbul 1986, 1990, 2005). Türk dili derslerinin üniversitelerde zorunlu hale gelmesi üzerine hazırlanmış ve basit, sade bir anlatımla yazılmıştır. 5. *Osmanlıca Dersleri* (I-II, İstanbul 1958, 1962, 1975). 6. *Orhun Âbideleri* (İstanbul 1970). İlk baskısı 1000 Temel Eser serisinden yayımlanan kitapta Köli (Kül) Tigin, Bilge Kağan ve Tonyukuk yazıtlarının metinleri günümüz Türkçe'sine çevirileri ve tıpkıbasımları ile yer alır. 7. *Türklerin Soy Kütüğü* (İstanbul 1974). Tercüman 1001 Temel Eser serisinden yayımlanan bu kitapta Ebûlğazi Bahadır Han'a ait *Şecere-i Terâkime* adlı eserin A. N. Kononov'un neşri esas alınarak tercümesi yapılmış ve tıpkıbasımı verilmiştir. 8. *Kadı Burhâneddin Divanı* (İstanbul 1980). XIV. yüzyıl divan şairlerinden Kadı Burhâneddin'in tek nüsha halindeki divanının ilk transkripsiyonlu neşridir. 9. *Azerî Türkçesi* (İstanbul 1971, 1981, 1986). Tebrizli şair Şehriyâr'ın "Heyder Babaya Selâm" adlı iki şiiri esas alınarak diğer Azerî şairlerinden de seçmeler yapılmış, şiirlerdeki Azerî Türkçesi dil özellikleri

belirtilmiş, şiirlerin Türkiye Türkçesi'ne kelime kelime çevirisi yapılmıştır. 10. *Dede Korkut Kitabı* (I, Giriş-Metin-Faksimile, Ankara 1958; II, İndeks-Gramer, Ankara 1963). Eserin metin ve sözlük kısmı ayrıca yayımlanmış (Ankara 1964; İstanbul 1986), Türkiye Türkçesi'ne aktararak (*Dede Korkut Kitabı*, İstanbul 1969) 1000 Temel Eser serisinin birinci kitabı olarak neşredilmiştir. Ergin, Orhan Şaik Gökyay'ın bu eseri hakkında *Düçent-nâme* adıyla kaleme aldığı eleştiriyi (İstanbul 1964) *Orhan Şaik'e Cevap* adlı iki kitapçıkla cevap vermiştir. 11. *Oğuz Kağan Destanı* (İstanbul 1970, 1988). Muharrem Ergin ayrıca, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü tarafından hazırlanan *Türk Dünyası El Kitabı'nın* (Ankara 1976) yazı kurulunda görev yapmıştır.

Ergin'in ilmi dergilerde yayımlanmış başlıca makaleleri şunlardır: "Melîhi" (*TDED*, II/1-2 [1948], s. 59-78); "Câmiu'l-meânî'deki Türkçe Şiirler" (*a.g.e.*, III/3-4 [1949], s. 539-569); "Bursa Kitaplıklarında Türkçe Yazmalar Arasında" (*a.g.e.*, IV/1-2 [1950], s. 107-132); "Kadı Burhâneddin Divanı Üzerinde Bir Gramer Denemesi" (*a.g.e.*, IV/3 [1951], s. 287-327); "Dede Korkut Kitabı Üzerine I" (*a.g.e.*, V [1952], s. 121-151); "Dede Korkut Kitabı Üzerinde II" (*a.g.e.*, VI [1954], s. 91-118); "Eski Osmanlıca" (*Türk Dünyası El Kitabı*, Ankara 1976, s. 223-275); "Türkiye Türkçesi" (*a.g.e.*, s. 276-290); "Doğu Türkçesi (Çağatayca)" (*a.g.e.*, s. 291-296); "Türkler'de Yazı ve Alfabeler" (*a.g.e.*, s. 340-373).

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Alparşlan, "Türk Dilinin Büyük Kaybı: Arkadaşım Muharrem Ergin (1923-1995)", *I. Uluslararası Türkoloji Kongresi Bildirileri: Prizren 12-14 Aralık 1998* (haz. Nimetullah Hafız), Ankara 2001, s. 287-290; Osman Fikri Sertkaya, "Prof. Dr. Muharrem Ergin (1923-1995)", *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün 50. Yılına Armağan: 50. Yıl Sempozyumu Bildirileri* (ed. Bülent Gül), Ankara 2012, s. 195-201; a.m.f., "Hocam Muharrem Ergin", *TKA: Prof. Dr. Muharrem Ergin'e Armağan*, XXVIII/1-2 (1991), s. 1-9; a.m.f., "Hocam Prof. Dr. Muharrem Ergin'in Ardından", *TK*, XXXIII/383 (1995), s. 137-143; Serap İlaslan, "Prof. Dr. Muharrem Ergin'in Bibliyografyası", *TKA: Prof. Dr. Muharrem Ergin'e Armağan*, XXVIII/1-2 (1991), s. 11-25; a.m.f., "Prof. Dr. Muharrem Ergin'in Eserleri", *TDED*, XXVIII (1998), s. 17-30; Ahmet B. Ercilasun, "Hocam Muharrem Ergin'in Ardından", *TDL*, sy. 518 (1995), s. 147-152; C. Eralp Alışık, "Prof. Dr. Muharrem Ergin (1923-1995)", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, II/4 (2005), s. 7-9 (<http://mtad.humanity.ankara.edu.tr>); Gülşen Seyhan Alışık, "Görkemli Âlim Muharrem Ergin Beğ", *a.e.*, s. 10-25; Zeynep Korkmaz, "Prof. Dr. Muharrem Ergin'in Meslek Arkadaşlığı ve Türk Diline Yaptığı Hizmetler", *TDL*, sy. 651 (2006), s. 249-253; Özcan

Tabaklar, "Prof. Dr. Muharrem Ergin'in Fikrî Yazıları", *TDED*, XXXIV (2006), s. 171-176; Hatice Tören, "Prof. Dr. Muharrem Ergin'in Milli Kültür ve Milli Eğitim ile İlgili Görüşleri", *a.e.*, s. 205-210.

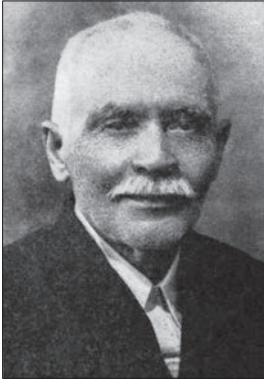
A. AZMI BİLGİN

ERGÜNEŞ, Hüseyin Şemsi (1872-1968)

Nakşibendî Melâmiliği'ne mensup müellif.

Sofya'da doğdu. Babası Gerede'nin Dânişmendler köyünden halk şairi Âşık Mustafa Hıfzı Efendi, annesi Sofya Bâlî Baba Tekkesi şeyhi Ahmed Baba'nın kızı Redife Hanım'dır. Doksanüç Harbi sebebiyle Sofya'da asayişin bozulması ve babası Mustafa Hıfzı Efendi'nin postnişini olduğu tekkenin Bulgar yetecileri tarafından yakılması üzerine ailesiyle birlikte daha güvenli bir yer olan Köprülü Ustrumca'ya göç etti. Mürşidi Muhammed Nûrû'l-Arabî ile on üç yaşında iken Hacı Fâik Bey vasıtasıyla Ustrumca'da tanıştı. Tahsiline devam etmesi şartıyla dervişliğe kabul edildi. Sesinin güzelliği ve müziğe yatkınlığı sebebiyle bu dönemde tekke mûsikisiyle de ilgilenmeye başladı. 1888'de Muhammed Nûrû'l-Arabî'nin vefatının ardından Hacı Fâik Bey'e intisap etti. 1901'de onun vefatı üzerine Muhammed Nûrû'l-Arabî'nin oğlu Şerif Efendi'den, daha sonra da torunu Kemal Efendi'den feyiz aldı. Tahsilini bitirince Düyûn-ı Umûmiyye Muhasebe Kalemi'ne memur olarak tayin edildi. 1897 Türk-Yunan savaşına katılarak berat nişanı aldı. Rumeli'nin elden çıkmasının ardından İstanbul'a tayin edildi. Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'ndeki görevini 1927 yılına kadar sürdürdü ve aynı yıl emekliye ayrıldı. Emekliliğinden sonra daha yoğun bir şekilde tasavvufî faaliyetlerini sürdürdü. Kırk yıla yayılan bu süre içerisinde özel sohbetlerinin yanı sıra Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Sadreddin Konevî, Abdülkerîm el-Cîlî ve Muhammed Nûrû'l-Arabî gibi müelliflerin eserlerinden tercüme yapıtı, dostlarının tasavvuf meseleleriyle ilgili sorularını mektuplarla cevaplandırdı.

Melâmeti bir meşrep olarak kabul edip şeriat ve tarikat arasında çok güçlü bir bağ olduğunu vurgulayan, kendisine tevecüh gösterenlere de bu doğrultuda tavsiyelerde bulunan Ergüneş 30 Ocak 1968 tarihinde İstanbul'da vefat etti ve Edirnekapı Şehitliği'ne defnedildi. Ergüneş çoğu *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*'den seçilmiş kısmî tercümelemlerin yanı sıra İbnü'l-Arabî'nin *Kitâbü'l-Ma'rife*'sini (haz. Er-

Hüseyin
Şemsi
Ergüneş

can Alkan – Osman Sacid Arı, İstanbul 2009) ve *Mevâkı'û'n-nücûm*'unu, Abdülkerim el-Cilî'nin *el-Kehf ve'r-raķim*'i ile *el-İnsânü'l-kâmil*'inin bazı bölümlerini, İbnü'l-Arabî'ye atfedilen *Şeceretü'l-kevn* (haz. Ercan Alkan – Osman Sacid Arı, İstanbul 2010), *Tuĥfetü's-sefere* (haz. M. Nedim Tan, İstanbul 2011) ve *Evhadüddîn-i Belyânî'nin Risâletü'l-aĥadiyye*'si (haz. Ercan Alkan, İstanbul 2012) gibi müstakil risâleleri, Burhân-pûrî'nin *et-Tuĥfetü'l-mürsele*'sini, Muhammed Nûrül-Arabî'nin *Burhânü's-sâlikin*, *Meşâhidü't-tevhîd*, *Mecâli'z-zehrâ 'alâ şalâti'l-kubrâ* gibi Arapça risâlelerini, ayrıca Hz. Ali'nin *Nehcü'l-belâġa*'sını ve Cezûlî'nin *Delâ'îlü'l-ĥayrât*'ının çeşitli kısımlarını Türkçe'ye çevirmiştir.

Ergüneş'in "Şemsi" mahlasıyla yazdığı şiirleri oğlu Muhittin Ergüneş derleyerek *Şemsi Divânı* adıyla yayımlamıştır (Ankara 1976). Şiirlerinde tevhid mertebeleri, hakikat-i Muhammediyye, aşk, Ehl-i beyt muhabbeti, melâmet, sülûk ve intisap, mürid-mürşid ilişkisi gibi tasavvufun temel konularını işlemiş, özellikle Kerbelâ Vak'ası'nı ve Hz. Hüseyin'in şehâdetini anlatmış, sık sık âyetlere telmihde bulunmuş, yer yer muhataplarına nasihat edici bir tavır benimsemiştir. Özellikle Niyâzî-i Mısrî'nin şiirlerinin Ergüneş üzerinde etkili olduğu görülmektedir. "Varlığından geçmeyenler dâimâ hasrettedir" mısraıyla başlayan ilâhisi (*Şemsi Divânı*, s. 134) Abdülkadir Töre tarafından hüzzam makamında bestelenmiştir. Divanda Ergüneş'in tercümesini yaptığı bazı eserler için yazdığı şiirler de yer almıştır. *İslâmın Nuru* mecmuasında bazı şiirleri yayımlanmıştır ("Miraciye", II/15 [Temmuz 1953], s. 16).

Ergüneş'in tasavvuf tarihi literatürü açısından önemli bir diğer çalışması, mevcut nüshalardan hareketle en kapsamlı metnini inşa ettiği Muhammed Nûrül-Arabî'ye ait *Şerh-i Divân-ı Niyâzî*'dir. Muhammed Nûrül-Arabî tarafından Niyâzî-i

Mısrî divanının uzun yıllar düzenli biçimde okutulması ve şifâhen şerhedilmesi esnasındaki kayıtlardan oluşması dolayısıyla eserin farklı nüshaları ortaya çıkmış ve iki farklı neşri yapılmıştır (haz. Hasan Özlem, Ankara 1974; haz. Mahmut Sadettin Bilginer, İstanbul 1976). Ergüneş, Nûrül-Arabî'nin meclisinde yer alıp bütün bu kayıtları tutan kişilerle tanışmış, ulaştığı dokuz farklı nüshayı göz önünde tutarak şerhin metnini yeniden inşa etmiş, böylece eseri bir üslup bütünlüğüne kavuşturmuştur. Ergüneş'in yazma halindeki *Hazînetü'l-hakâyyık* adlı bir derlemesinin ve yakın çevresiyle tasavvufi meselelerde yazışmalarından oluşan *Mektûbât*'inin dışında çoğu yine tercümelere dayanarak oluşan elli kadar eseri oğlu Muhittin Ergüneş'in özel kitaplığındadır (eserlerinin tam bir listesi için bk. *Şemsi Divânı*, s. XII, XIII).

BİBLİYOGRAFYA :

Muhyiddin İbnü'l-Arabî, *Mârifet Kitabı: Kitâbu'l-Ma'rife* (trc. Hüseyin Şemsi Ergüneş, haz. Ercan Alkan – Osman Sacid Arı), İstanbul 2009, hazırlayanların sunuşu, s. 13-15; *Şemsi Divânı* (der. Muhyiddin Ergüneş), Ankara 1976, derleyenin önsözü, s. VII-XV; Mustafa Tatcı, *Çankırılı Bir Melâmî Şair: Abdullah Özyay*, Ankara 2004, s. 7-15; a.m.f., "Çankırılı Çağdaş Bir Melâmî Şair: Abdullah Özyay", *Dergâh*, XV/171, İstanbul 2004, s. 15-20; Ahmet Şerif İzgören, *Bir Türk Zabitanın Anıları: Muhittin Ergüneş 1917*, İstanbul 2008, s. 15-30; Muzaffer Uyguner, "Ergüneş, Hüseyin Şemsi", *TDEA*, III, 67.

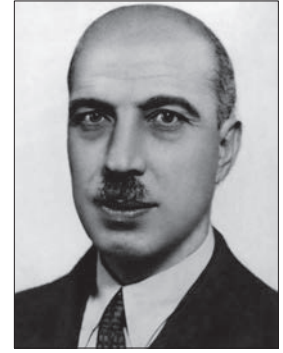
M. NEDİM TAN

ERİŞİRGİL, Mehmet Emin

(1891-1965)

Felsefeci, eğitimci
ve siyaset adamı.

NiĖdeli bir ailenin çocuğu olarak İstanbul'da doğdu. Mercan İddâdisi'nde okudu. 1911'de Mülkiye Mektebi'nden mezun oldu. Hemen ardından Orman ve Maâdin Nezâreti Umûr-ı Baytâriyye Müdürlüğü'nde, Umûr-ı Baytâriyye müdür muavini Mehmed Âkif'in (Ersoy) yanında müsevvit olarak çalışmaya başladı. Kasım 1911'de Meclis-i A'yan zabıt kâtipliğine tayin edildi; iki buçuk ay sonra da İstanbul Sultânisi ma'lûmât-ı medeniyye, hukûkyye ve iktisâdiyye hocalığına getirildi. Bu arada ders programlarının islahı için kurulan komisyonda yer aldı ve felsefe programını bizzat hazırladı. 1912'de felsefe ve psikoloji muallimliğine nakledildi, böylece Türkiye'de liseler düzeyinde ilk felsefe dersi hocası oldu. 1914'te Evkaf Nezâreti Kalem-i Mahsûs mümeyyizliğine tayin edildi. 1915'te kendisine yeni açılan Kadıköy Numune Mektebi müdürlüğü verildi. Osmanlı Devleti

Mehmet
Emin
Erişirgil

ile Almanya arasındaki ittifakin kültürel ve bilimsel düzeyde geliştirilmesini sağlamak için, Maarif Nâzırı Şükrü Bey ve Alman müşaviri Schmidt'in teşebbüsleri sonunda, Meclis-i Vükelâ tarafından İstanbul Dârülfünunu'na Alman profesörlerin davet edilmesine yönelik kararına göre dârülfünunda yapılan yenilikler neticesinde Mehmet Emin de 1915'te dârülfünun felsefe müderris muaviniğine (doçentlik) getirildi. Burada Mehmet Ali Ayni, Ziya Gökalp, Necmeddin Sadak, Mehmed İzzet, Rıza Tevfik, Babanzâde Ahmed Naim gibi isimlerle birlikte çalıştı. 1918'de felsefe tarihi müderrisliğine yükseldi. 1919'un ilk aylarından itibaren Mütareke döneminde Edebiyat Fakültesi'nde müdürlük yaptı. Memleketi NiĖde'den milletvekili seçilerek 12 Ocak – 18 Mart 1920 tarihlerinde faaliyet gösteren son Meclis-i Meb'ûsan'da bulundu. İstanbul'un itilâf devletleri tarafından 15-16 Mart 1920'de işgal edilmesinin ardından meclisin kapanması üzerine dârülfünundaki görevine döndü. Bu görevde iken 1925'te Çapa Kız Muallim Mektebi'nde müdürlük yaptı. Mehmet Emin'in dârülfünundan hangi tarihte ayrıldığı belli değilse de talebe rehberlerinde felsefe tarihi derslerinin vekâleten Orhan Sadettin tarafından verileceği belirtilmektedir. 1929-1930 tarihli talebe rehberinden itibaren ise bölüm programlarında onun ismine yer verilmemiştir.

1926'da kurulan Millî Talim ve Terbiye Dairesi'nin ilk başkanı olan Erişirgil bu görevi 1926-1930 yılları arasında sürdürdü. 1928'de kurulan ve Latin alfabesine geçişin alt yapısını hazırlamakla görevlendirilen Dil Encümeni'nde üye olarak çalıştı. 1930-1931'de Maarif Vekâleti müsteşarlığı yaptı. Ardından İstanbul Maarif müdürlüğüne ve bunun yanında İstanbul Lisesi felsefe öğretmenliğine tayin edildi. 1936'da Şükrü Baban'dan boşalan Mekteb-i Mülkiye müdürlüğüne ve sosyolojik-ekonomik doktrinler tarihi profesörlüğüne getirildi; Mekteb-i Mülkiye'nin Ankara'ya naklinden sonra da